

ЦРНОГОРСКИ ЛИСТ.

НЕЂЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 34.

На Цетињу у Суботу 18. Септембра 1871.

ГОДИНА I.

ЦРНОГОРАЦ издаје један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. е. 6; по год. 3; четврт год. е. 1. 50. н.; — За СРБИЈУ год. е. 7; по год. е. 3. 50. н.; четврт е. 1. 75. н. — За све друге земље год. е. 8; по год. е. 4; четврт год. е. 2. — За огласе издаје се за ред 5 новчића. — Дописи, предматеријали и све наручбине шаљу се уредништву на Цетињу преко г. Петра Рамадановића у Котору.

Прошли лист, који није могао изићи, накнадићемо прилогом уз који идући број; тако исто „Црногорка“ ће изићи на цијеломе табаку.

КРШТЕЊЕ НАШЉЕДНИКА КНЕЗА ЦРНЕ ГОРЕ.

Увјерени смо, да читаоци наши нестрпљиво очекују да чују како прославише крштење првога кнежевскога нашљедника, и ево ћемо их у краткијем цртама извести.

Већ у недељу, 5. о. м., три дана прије самога крштења, Цетиње је постало живље по обично. Народ из унутрашњости почео је долазити, а истога дана присијела је војска, која је била одређена за ову свечаност. На крају поља цетињскога под Ђиновијем брдом бјеше за њу до 300 повијех шатора разапето. И војници се одмах смјестише у њима.

Сјутрашњи дан, Понеђеоник, био је означен за долазак заступника Њ. В. цара рускога, грофа Иларијона Николајевића Толстоја, првога ађутанта царевог. И у три уре по подне изишла је војска са мноштво народа у поље цетињско на средину између села Бајица и Цетиња, где се постројила и чекала узвишенога госта. Војске је било свега два батаљона пјешака и један ескадрон коњаника, под командом капитана г. Стевана Матановића. Један је батаљон командовао војвода г. Машо Врбица, а други, батаљонски командир г. Ђуро Петровић. На страни под Табљом, на једној главици, стајала је једна батерија топова под командом артиљеријскога подпоручика г. Панте Пејовића.

Тек у 5 ура уваже се гроф Толстој, пратњен једном четом војника, који су га у Његуцима дочекали — и још једнијем, у коме слушају непријатнијем гостом. Бјеше се пустила плаховита киша, штога ријеч, из неба и земље. Због тога је морала изостати свака парада. Војска је поздравила царскога заступника, грофа Толстоја, својим начином — „пред прси!“, а председник сената г. Божо Петровић са свијем сенаторима и осталом господом поздрави га искреном добродошлицом. Пошто се гроф Толстој кратко и брзо — јер је пљусак непрестано трајао — захвали и поздрави војску и Црну Гору у име свога цара и Русије, настави пут к Цетињу а за њим се крене сва војска, пратња и народ, који непрестано стајаше при свој непогоди. У исти час долазак поздрављен је високи гост са грмљавином 21 тона.

При улазку у Цетиње бјеше народа пуно у главној улици, кроз коју ће пратња проћи, куће бјеху окићене заставама. Стан за царскога заступника, грофа Толстоја, бјеше одређен и спремљен у лијепој кући према кнежевом двору; где је и одјахао и, поздравив још један пут искуљени народ, одмах и уљегао. Војска је дефилирајући прошла и отишла одатле у свој стан.

Послије мало времена, пошто се царски заступник, гроф Толстој, с пута оправио, био је позван и отпраћен у двор, где га је Њ. Св. кнез Никола на најпријатнији начин дочекала.

Гроф Толстој поздравио је Њ. Свијетлост кнеза Николу овјем ријечима:

„Њихова царска Величанства, мој цар и

царица поздрављају Вашу Свијетлост, кнегињу Милену и храбри народ Црногорски с новорођенијем кнезом, Вашим нашљедником. Његово царско Величанство цар, и мој господар, препоручио ми је, да вама изразим његово благоволење за дјеловање Ваше Свијетлости, особито у прошлој години, и изјавим, да се с тим дјеловањем Ваше Свијетлости утврђује оно поуздање и сачуство, које Њ. царско Величанство гоји према храбром и независном народу црногорском!“

Њ. Свијетлост, кнез Никола I. одговорио је на тај високи и срдачни поздрав овако:

„Највећма ме радује таква порука, коју ми шаље преко вас, господине, Њ. царско Величанство, мој и мојега народа велики покровитељ. Колико ме радује то, да се моја породица са пресвијетлијем царскијем домом у тјешњу духовну сvezу спаја, толико сам још радоснији, што царско Величанство с толиком пажњом прати слабе напоре, које ја по својој највећој владачкој дужности чиним и које ћу чинити на корист, безбједност, развјатка и унапређења Црне Горе. За толику царску благонаклоност ја сам најдубље благодаран царском Величанству, а са мном скупа и моји су Црногорци према своме веледушном покровитељу у истој мјери осјећања благодарности надахнути, што су душевно увјерени, да највећу и најбољу своју потпору, надежду и добротвора у велеможном цару Александру имају.“

Одмах послје овога свечаног акта био је у 6 и по ура сјајан објед у двору кнежеву.

Сјутра дан, у Уторак, 7. о. м., до подне, посетила је Њ. Свијетлост, кнез Никола I. царскога заступника, грофа Толстоја у његову стану, а по томе отишао је председник сената, г. Божо Петровић, са свијема сенаторима и дворскијем тајником Њ. Свијетлости г. Јованом Сундечићем, да посети царскога заступника и том приликом изговорио је председник ове ријечи:

„Част ми је претставити црногорски сенат, који са мном заједно долази, да вас поздравимо као заступника Његовога императорскога Величанства, цара Александра, великога покровитеља народа црногорскога и да пред вама изјавимо нашу дубоку благодарност царском величанству на толикој благонаклоности његовој. Ми сматрамо, да је та благонаклоност указана не само Свијетлом кнежевском дому, него и цијеломе народу црногорском. Молимо вас, господине, да ово наше дубоко осјећање изволите у име народа нашега поднијети Њ. Величанству при вашем повратку у Петроград.“

Овђе морамо примјетити, да су у Понеђеоник дошли са царскијем заступником, грофом Толстојем и консули руски и грчки г. Јовин и г. Фук, а сјутра дан у Уторник присијели су заступници великијех сила из Скадра, гг. Рид, Видгешки, Васић, аустро-угарски и Николајев, руски.

Српски заступник потпуковник г. Бојевић, дошао је још у Недељу 5. о. м.

Освану и срјједа, 8. Септембар — Госпођиндан — дан крштења кнежевскога нашљедника.

Вријеме је било ведро, сунчано, са свијем пријатно. Заставе се весело лепршаху на свијема кућама. Народ је прекрилио Цетиње и околну поље, а највише се сабио око кнежева двора на идући манастиру. Ту се постројила и војска два батаљона пешака и то од двора на све до цркве. На средини али одвојено стајаше батерија топова, а за њима подаље ескадрон коњаника.

У 9 ура пошла је сјајна свита са нашљедником, којега је носила сестра Њ. Св. кнеза Николе, г.ђа Беша С. Пламенца. За њом је ишао гроф Толстој, заступник кума Њ. Величанства, цара рускога испод руке са мајком кнежевом. Одмах за њима подпуковник г. Бојевић са Њ. преузвишености господичном Надеждом Пацевић, која је при крштењу заступала Њ. ц. Вис. велику кнегињу Марију Александровну. За тијем су сљедовали г. г. консули, црногорске војводе и друга овдашња и страна господа. А напријед, пред нашљедником на неколико корака, ишли су у реду сви тјелохранитељи Њ. Свијетлости лаганијем кораком. На Црквенијем вратима дочекао је високога новорођенога сина народа и цркве наше преосвештени митрополит госн. Иларион са свештенством.

Док је трајала служба божја и свето крштење вас народ слегао се око манастира, биљарде и двора. Пошто је крштење завршено најсвечанијим начином, изишао је напријед војвода г. Илија Пламенац са голем сабљом и објавио је народу из свега гласа: „Крсти се нашљедник Црне Горе, име му је Данило!“ и из хиљада града заори се: „Живио!“ „Живио нашљедник Данило!“ Тијем радоснијем усклицима не бјеше краја. У то се помеша и пучњава цијеле војске и грмљавина сто и једнога тога.

Из цркве пошла је цијела сјајна свита право у двор. Напријед је ишао царски кумовски заступник држећи на рукама кнежевскога нашљедника Данила. Војска му је одала почаст са „пред прси!“ а народ је непрестано узвививао живо нашљедник „Данило!“

На дворском прагу дочекали су их Њихове Свијетлости кнез и кнегиња. Њ. Св. кнез Никола примио је на руке нашљедника и тако уљегао сви у двор.

По томе је било честитање кнезу и његовом свијетлом дому појединијех личности и депутација општина из близу и из далека, и за тијем се отишло у пространу трапезарију, где је радосне госте дочекала постављена, пуна трпеза.

Овђе нам ваља споменути о некијем особитијем даровима, које су депутације у име својих општина подијеле нашљеднику.

Општина рисанска даровала је једну сабљу и један прстен обоје из стара доба. Прстен је златан и у њему је један камен као зеница ока, а у камену изрезан лав. Исти прстен ископао је још год. 1846 г. Јован Папреница у својој земљи званој „Под-Горница“ на сјеверној страни Рисна. Рисан је стари римски град и звао се некада *sinus Rizonicus*. Г. 229 прије Христа добегла је ту краљица Теута, жена краља Агрона. Из њезина времена, наше су се ту многе старине, а да ли је и тај прстен из истога времена ваљало би испитати.

И сабља је веома стара. Њу су поклонили

општини г. г. браћа К. Ивелићи, а они су је наследили још од њихова праотца гувернатора Симеона К. Ивелића. Иста кућа оковала ју је сву у сребро. Ивелићима припала је она још у старијем бојевима на Гацком.

Осим тога даровали су још двије сабље и то општина Ерцеговска, и браћа, синови Јова Јанковића из Спича. И чувени родољуби Сентомашани из Војводине подијели су младоме наследику Данилу преко својих изасланика: општинскога кнеза г. Аврама Дунђерскога, г. Лазе Каћанскога, свештеника и г. Васе Нићина, економа, лијеп дар — два позлаћена револвера.

По подне изишао је гроф Толстој са великом пратњом у војнички стај, ће су војници ручали и веселили се. Том приликом изговорио је војсци ове ријечи :

„Браћо Црногорци! У име Њ. императорскога Величанства мога пресвијетлога господара, напијам ову здравицу у здравље новорођенога књаза Данила. Бог дао да буде храбар и силни вођ јуначке и независне црногорске војске, дао бог да буде силан и страшило свијема непријатељима храброга и независнога народа црногорског! Живео новорођени књаз! Живео његов славни и добри отац! Живица кнегиња Милена! Живица храбра црногорска војска!“

На то је одговорио војвода госп. Машо Врбица:

„У име мога Свијетлога господара кнеза Николе и у име црногорских војника напијам ову здравицу за здравље великога рускога цара, а нашега срчаног и срдчаног и моћнога покровитеља! И за здравље његовог храброг војинства, које је велики страх свијема непријатељима словенским. Да живи руски цар! да живи његов царски дом! да живи храбра руска војска!“

У 6 ура по подне, био је објед, на којем су били осим царскога заступника, г. г. консула, г. г. војвода и друге овдашње госпде и поједини гости скоро из свију крајева српских.

На овоме ручку напала је Њ. Свијетлост кнез Никола ове двије здравце:

„Наздрављам Његовом Величанству цару Александру П., мојега наследику духовном оцу, мојему и мојега народа веледушном покровитељу, узданици свега Словенства!“

Ову је здравицу управо на царскога заступника грофа Толстоја, а за тимем се окренуо Њ. Преузв. господичној Надежди Пацевића, као заступници велике кнегиње и наздравио је овако:

„Напијам Њезиноме царском Височеству, великој кнегињи Марији Александровној, мојега сина и кћерке дичној кумици, са свијема члановима славнога императорскога рускога дома!“

На то је одговорно гроф Толстој увјеравајући Њ. Св. кнеза Николу о наклоностима свога цара Александра П. према њему и независној Црној Гори.

У вече је била сва варош осветљена а на једној главици близу двора чињен је врло лијеп ватромет.

Сјутра дан била је војничка маневра, која је испала на опште задовољство. По томе је био ручак, на којем имамо споменути још и ове здравце Њ. Св. кнеза Николе:

„Пијем у здравље Њ. Величанства премилостиве мајке царице Марије Александровне, највеће покровитељке женскога црногорског ништитута, мојега дома најбоље пријатељице!“

За тимем:

„У здравље Њ. царског Височества, рускога господара наследику Александра Александровића, велике надежде Русије и Словенства!“

А за тимем опет устане Њ. Св. кнез Никола и напије ову здравицу:

„Мојему младом брату кнезу Милану, којег душевно љубим, и с којим желим народу српском

на услузи бити и посветити се срећи и ослобођењу народа нашег!“

Гроф Толстој и опет се захвалио на здравици увјеравајући Његову Свијетлост, да његов господар, цар руски гоји најтоплију љубав према њему и независној Црној Гори. И потпуковник г. Бојевић захвалио се на здравици Њ. Св. кнезу Николи желећи му сваке године овакво весеље у кући.

У вече је била „Бесједа“, коју је приредило Которско пјевачко друштво. Велика дворана била је дубком пуна народа, а присуствовале су и Њ. Свијетлости кнез Никола и кнегиња Милена, кумовски царски заступник, г. консули и сва остала госпде. Изричемо овђе јавну захвалност родољубивом друштву „Јединству“, што се трудило свим силама да увелича општу свечаност.

Но није било само части и славе у двору кнежеву. И у приватнијем кућама и у пољу под сјеницама, свуда се веселило, играло и пјевало и дању и ноћу. Особитога спомена заслужује здање, женска школа, ће је вас горњи бој буди још непреграђен у одаје, био намјештен као једна дворана и ту се за све вријеме и у подне и у вече гостило око двије стотине лица из свију крајева српских. Особиту пажњу привлачише на се неколицина Арбанаса и Турака. Ту је пало за оно неколико дана мноштво здравица, које нијесмо у стању побројати. Било их је много у здравље кнеза Николе и његова наследику Данила а свака посебице и све скупа изражаваху жељу да се народ српски што прије ослободи и уједини.

Овђе нам ваља споменути, да је овом свечаном приликом било на Цетињу свијета толико — а да није било непрестано кише било би извјесно и више — и таквога, како још никада до сада. Имали смо једнога госта г. Бухтјејева са ћерком из братске Москве, двојицу из далеке Холандије, који су се нарочито на ову светковину кренули из своје отачбине и три сестре г. де Шамјотек из Пруске, који научном цјелу путују, па чувши за ову свечаност дођоше на Цетиње. Колико смо дознали сви су ови млади гости понијели са собом најпријатнију усмену. Осим тога походише нас браћа из Далмације са различитих страна, из Војводине у лијепоме броју, из Славоније, из Биограда, из Босне, из Херцеговине и из Арбаније. Особитијем усхићењем потресли су свачије срце браћа из Херцеговине, који су на јадап пут дошли у великој чети на добријем коњима и с дугијем пушкама о рамену, а немаше и браћа Арбанаси, који нам својим озбиљнијем погледом чисто казиваху озбиљност времена и положаја, у којем се данас налазе. Исто тако у веселим четама у њиховом лијепом и богатом руху и оружју долажаху нам браћа из Босне и то: Мајина, Побора, Рисна, Кривошија, Леденица, Ерцег-Новога, Ораховца, Паштровића, Будве итд.

И тако искуљени сви заједно из свију земаља српских а на слободној земљи српској, у независној Црној Гори, прослави смо крштење наследику Данила; прослави га вас искуљени народ у осјећању, да је у земљи, која чува слободу српску, која му мора из ње данас или сјутра синнути; прослави га у жељи својој и општој, да се што скорије искупи сав народ у једно, као што бјеху на Цетињу искуљена браћа из свију крајева, и да што скорије крстимо великијем именом, као наследику Данила, сав народ српски, именом — слободе и јединства!...

У Петак се почео народ разилазити, а са свијем се разишао тек у прошли Четвртак 16. о. м.

ХРВАТСКИ САБОР ОПЕТ ОДГОЂЕН.

Раухово справиште закључено је дне 7. сјетња о. г. Законски чланак (II. 1870.) о уређењу сабора, који је оно само створило, неодредује изријеком, када се имаде нови сабор састати; али из других његових уставних одредаба, да земља не смије дуго бити без народнога заступства. Овђе се наима уставовљење (§ 3.), да се имаде други сабор, ако се први разпусти, састати најважније три мјесеца након разуста пријашњег. Одавде следи, да је оним законом провиђено, како народ не смије остати незаступан дуго од три мјесеца; па нити у оном случају, ако се круна послужила напрема сабору, с којим је дошла у сукоб, својим непријеторним правом. Тим мање смије земља остати без сабора у редовитих околности.

Али када и неби било такве установе у закону, који си није државоправна опозиција створила, разумјева се само по себи из уставних начела, по којих круна и заступство два су фактора, која се у уставних земаља попуњују и којим ваља бити у непрекидном саобраћају.

Што неизравно сам закон установљује и што се у земаљах уставних по себи разумјева: то пропушта гр. Андраши гледе краљевине Хрватске и Славоније. Свако ће ласно схватити зашто опет у ово питање увлачимо име племенитога грофа, а не бана Коломана Бедковића. Бан је додуше у смислу §. 50 чл. I. 1868. и §. 9. чл. II. 1869. одговоран сабору земаљском за уставност и законитост владарских акта, спадајућих у његово подручје и званичних дјела својих; пак ће га и сабор за исто повићи на одговорност, к чему се сабор, уречен на I. лиња, сада по трећи пут одгаја. Сабору ваља тако радити, јер он не може захватити руке, која је банску власт узаптла. Али да је гроф Андраши, с вољом или проти вољи бана, који о њем виси (§. 51. чл. I. 1868.), дао сабор одгодити, о том не може нитко сумњати, који схваћа дух и смисао нагоде од 8. студеног 1868. и који не затвара хотимице својих очију пред догађаје, што по се у нас иза леђа 1867. збивају. Гроф Андраши јест глава наше земље; он је за све, што у њој бива, одговоран пред народом и повјењу.

Други сабор имао би се био састати најкашње концем травња; што је уречен текар у лињу, изричало се промјеном, која је у земљи настала, како је Раух одпуштен. Новому бану, говорило се треба нешто времена, док се упозна са стањем земље, да може пред незино заступство ступити сасма убавјешћен. Али и овај рок би прекратак, те сабор буде одгођен на 3. српца. За даљу одгоду до 20. рујна би крива варајдинска војничка крајина, која је разпуштена начином уставовљеним у превршних наредбах од 8. лиња. Ми смо већ онда оцјенили тај разлог, који се наводио а којег нијесмо могли схватити. Али који су разлози могли гр. Андрашија склонити, да сабор одгоди од 20. рујна о. г. на 15. сјетна 1872. т. ј. на нова четири мјесеца?

Прије неколико данах позвани су у Пешту бан, одјелни саветник и сви велики жупани. Ми смо се већ онда питали: к чему господа, која престављају аутономну владу, сједе позив пресједника министарства угарскога у питању, које по истој нагоди спада искључиво на аутономију земље, те се имаде исправити једино између бана, одговорна сабору, и свијетле круне? Смије ли се, не смије ли, има ли се, неима ли се, одгодити сабор хрв.-слав., одлучује само круна по савјету одговорна бана; па када би бан К. Бедковић био свјестан своје власти, имао би одбити свако умјешање г. Андрашија у аутономне послове. С тога сматрамо очо ходочашће у Пешту у речену сврху противно истој нагоди, која је постала судјеловањем бана К. Бедковића.

Питамо на даље бана: како ће он пред сабором одговарати за све оне штете, које земљи и народу изтичу из одгоде сабора? Када не вјерујемо у уставност садашње владавине, органи владини силају на нас исовке, а како се слаже с првими начели уставности, што ће си влада присвојити власт располагаати с прорачуном, који није у сабору вотиран? није пак вотиран не по кривњи сабора него вољом одговорне власти. Може ли одговоран бан утврдити, да је земља уређена, да су јој душевни и материјални интереси сходним законима зајамчени и обезбјеђени? па да тога ради може се узтржити и без сабора. Нека се обазре на управу и судство, на толика неријешена питања засједлајућа у друштвено стање нашега пука, на школу и учевне заводе: па може ли његово родо-

љубје одбити судјеловање народнога заступства? Ако ли бап К. Бедеквић то увиђа, пак ако је проти његовој вољи изведен чин, за којег неби могао одговорати сабору: онда му је дужност одступити.

Добро знадемо, да садање заступство није по ђуди гр. Андрашиа и његовој мађарској политици: јер му је познато, да је наш народ изабрав такове заступнике изјавио толико јасно непопјерење нагоди, која је његово чедо; па да ће оно заступство тражити битну преназу садањег одношаја наше домовине напрема Угарској.

Племенити гроф знаде да даље, да би садањи заступници могли знаменито погристи његов узколебани положај, узколебан то у самој Угарској то развитком стварих у Аустрији. Али с друге стране имао би се сијетити, да сукоб међу двама противницима јест жешћи, чим се кашње догоди. Гроф Андраши може стављати изабране заступнике на покус родољубне стрпљивости; али имаде знати, да се међународне размирице, вакове сада постоје између Унгарске и троједне краљевине, перјешавију одгађање: па да он показује своје државничке „генијалности“ с које га присташе славе, што се уклања замршеним питањем.

Напокон увиђет ће наш народ из овога посљедњег чина, какови су му пријатељи гроф Андраши и његови у нас приврженици; па ће и овај чин прибројити многим другим, за које ће доћи прије или посље дан обрачунања.

На крају неможемо прешутјети, а да неуправимо питање на племенитога грофа министра-предсједника угарскога: гђе се научно толикој напрема заступству земље учтивости, да га даје одгодити четири дана прије уречена састанка? У којој се уставној држави тако улудно поступа с народним заступством? Или зар једину изнимку чине Хрватска и Угарска, под владавином висококроне господи? Заступници нису криви, што је гроф Андраши боравио у Терешу, промишљавајући несталност свјетске среће, и што се у Салзбургу бавио високом политиком те му није достајало времена, да промишља о „хрватском питању“, о којем је прије мислио, да је нагодом о 8. студ. 1863. сретно сахрањено. Што толико пута одгађате сабор: или се гододине грофе! бојите га, или презирете народ хрватски: страх је зао саветник, а презирање знати ће наш народ примјерно одвратити. („Обс.“)

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Трговачки гласник“ београдски претреса познати „Реформин“ чланак о југословенству, о којем смо у прошлом броју говорили, па између осталог вели:

„Мађари ослободили су Хрвате и Србе од Турчина вели, „Реф.“ Није ли то највећи безобразлук?

Ако је ко кога ослобођавао и помагао, то смо ми вас а не ви нас.

Мађари! ко вас је ослободио од Монгола, кад вас је овај подјармио, кад ваш краљ Бела I. побеже у Хрватску. Нису ли Хрвати на Гробничком пољу осудно побили и на суву и на мору Монголе који су за ввашим краљем у потеру ишли; па нису ли дакле вас Хрвати ослободили од Монголског јарма? Зар нису хрватске војске иза победа добивених над Монголима у својој земљи, кренуле у Мађарску, очистили су ју од Монгола, и Бели IV. престол а вама слободу повратили? Ви велите да сте од Турчина ослободили Србе и Хрвате! Ви који сте Србе увек нападали иза леђа док су се они борити имали са Грцима а додије са Турцима. Ви који у најосуднијем часу нехтедoste доћи Бурђу Бранковићу у помоћ, осим да прими католичку веру и призна се Вазалом Угарским. Ви који нехтедoste доћи 1463. — све што сте војску јачу од Турске на окупу имали — Босни у помоћ, него пустите да пропадне рачунајући да ће те ју после моћи од Турчина протети и себи подчинити. Што сте се ви под Хуњадием, Јанком и Матејом тукли са Турцима, тукли сте се не да нас поможете, већ да нас подчините те сте тако проузроковали и своју пропаст. Дочим је Хрватска чинећи душманину на све стране фронт јуначким прима својих синова турске навале са унгарске и босанске стране долазеће славодобитно сузбијала, за које су време међутим Мађари стевали у ропству! Па зар није сва Мађарска осим северне где су Словани и западне где су Словенци живили Турчину робовала; зар нису турске наше 150 година из Будима над вама шаповале? Па зар сте ви Мађари, могли и имали кад мислити, да Хрвате спасете од Тур-

чина, који није међутим никако мого допријети до Загреба; зар сте ви изабавили Србе од Турака? Зар се Мађари не опомињете оног доба, кад је немачки цар у Бечу, (а кад је међутим ваш краљ био турски паша) позивао Србе у помоћ на неврјерике, те су ови заједнички са Хрватима и Њемцима изабавили вас од Турчина.

Ко је напосљедку очистио Србију од Турака и начинио ју слободном, зар ви? колико вас је војевао са Карађорђем и Милошем против Турчина?

„Мађари нису никад на југ носили вериге угњетавања за то није историја навикла бележити српске, хрватске, босанске устанке против нашега народа.“ („Реф.“) Вашем ћељу и вољи ништа на путу није било: ми а и историја зна, да сте ви и овде покушавали, учинити своје, ал као слабакчи, морадoste уступити са дела, пошто ништа усјети нисте могли. Нећемо да говоримо о старим временима; зар нисте 1848 хтели изтребити Србе и подјармити и Хрвате што нехтедoste свој материни језик папустити и попримати ваш азијатски како по сте декретирали на вашем сабору 1844. и т. д.

У вашу наклоност не можемо ми никад веровати вама, који издајнички изневеристе најискреније ваше сајузнике Хрвате и Србе, па се с Њемцима против њи удружите; ви, који и уговор од 1864 год. што га с Хрватском по купљеном из тог народа издајцима склонисте, већ друге године недржете, ви, који сте тако изкренни спрам нашег сајузника, да људе, што му о глави раде награђујети, као Жувиће, Боговиће, Пејачевиће, Раухе и т. д. Ви, којима тек што вам Њемац даде неки уплив у војничкој граници, овим упливом место да народ задовољите и за се задобијете, ви употребисте начин да граничарски народ једног имања — њихови шума лишите.

Ви се с Њемцима договарате о нашој пропасти а амо нам нудите пријатељску руку. Мислите ли збиља да смо ми деца, па незнамо пита ви намеравате? Ради би сте нас изолирати од наше једнокрвне браће, да над поцепаним и усамљеним лакше господарити можете.

Мађари! Нама не треба нашег пријатељства, а побојимо се ни нашег непријатељства. Задовољите пре свега нашу браћу коју угњетавате: Србе, Словаче, Русине. Покажите се праведни и искрени према Хрватима, па онда дођите к нама, па ћемо се тада разговарати, а док то не буде нека вам је даље од нас кућа.“

ДОПИСИ.

Из ХЕРЦЕГОВИНЕ, 31. Августа. — Говори се, да се опет враћа Дионисије пређашњи зумдмар бједне босанске раје. Мало ће се који лист наћи, а да у њему неговори о насиљу, мучењу и безакоњу, које чиниаше смирени архипастир босански. Да ли има још које парче земље у Турској Србији, а да јој је архипастир тако мио као што бјеше нечовјечни Дионисије браћи Бошњацима? Оној браћи који нехтедoste своје српске и дичне прси китити турским ординама него избјегаваху сваком приликом, да неби имали каквог близког додира с Турцима и један с другим, да дјеле и подносе сваку муку и невољу прво од Турака, друго од владике, треће од Чорбаџија — или ти помагача плачкања бједног народа с Турцима — у врјеме: харача, пореза, беделија, терзимата, кулука и т. д. послјед са својим мјестнијем архипастиром горе глобу и муче народ, јер бадијава Фанариот неће да чује цдљ и јављ неке бједне сиромашне фамилије како моли турске заштије, да им непродају из куће кото — јербо у њему све домаће послове вршу — и казују да је то последњи суд кога они имају — него и њега прода.

Мила наша браћо, који живите у слободним земљама сматрасте сваки час за непоштеног Дионисија — и већ сваком Србину се више досадило читати о његовим безчовечним поступцима спрам наше браће Бошњака. — А ако питате браћо Срби у слободним кнежевинама како је наша сестра Херцеговина са својим архипастиром који тамо постоји? Да ли је он прави пастир свога стада? Да ли он стоји на пут изображењу младежи? Да ли отвора заводе школске? Да ли и он одобрава у врјеме молење Србо-Херцеговаца код турског суда, да могу задати божије храмове, како би лакше могли у св. храму тугу своју са срца уклонити, коју им Варвари задају? Да ли даје у цркви лијене и сходне примјере како ће се опходити с Турцима (са својим агама и беговима) каквим ће начином лакше трпити муку и невољу од Варваро-

Азијата? и тако што гођ што би малко у тученом — премрлом и застрашеном народу тугу са срца уклонило? Или је један калул безчовјечног Дионисија. Заиста мили роде као Херцеговац који о том достављам и који сам очевидац био спрам понашања бједног босанско-херцеговачког народа од једног и другог безчовјечног Фанариота мислим, да се ријетко може који наћи да може поштен бити. Грчки фанариот — или ти подплаћени турским шорванима, да може као пастир свом стаду бранити бити. О том нас увјеравају дописи из различни српски новина о бившем зумдмару босанском Дионисију — па после „Пригоровац“ што јавља допис из Призрева о владци Мелентију“. А херцеговачки без казана кроји хаљине како Влаху — тако Шоку — како Шоку тако Турчину и турском Циганину. — С његовом мајсториом пре годину дана изгнао нам је најваљаније људе из Херцеговине. Бадијава данас сва листом Херцеговина жали незаборављену браћу Перовића и Антонија Радуловића, кад међу нама Србо-Херцеговцима тих људи нестале него робују по африканским тамницама, а већ браћа Бошњаци изгубише готово људе све — па напосљедку Вучковића бона и пребона опратине у Багдад — да тамо испашта грјехове јербо треба нам брат Вучковић, да одржи епитимију коју му Дионисије на тури на његову главу. — Ако он са срећом и други пут у Босну дође — па почне разређвати епитимије преко прописаног закона треба га другим путем одпатити т. ј. „на вјечиту епитимију“. Јербо српски роде у слободним земљама ако нисмо кадри истргнути се лапаца Варваро-Азијата, а они заиста биће кадри — па ма којим путем било уклањати непоштење и изроде славни Грка — Фанариоте, јербо више не може се трпити њихова зудума које они чини по турским провинцијама. Мостарски владика позвао је школе по Херцеговини све с договором Турака и Туркофила. Посљедња два народна учитеља која су постојала у херцеговачко-мостарској школи сада су отлушћени по наговору мостарског фанариота и његови помагача. Бадијава све би што ја с господом учитељима доказива у об. мостарској, — да у Херцеговини треба да постоју народни учитељи и то сурођеници ваши који се изучавају по разним мјестима. Али на жалост грчки фанариот, у договору са својим хорбаџијама ријеша, да више Херцеговце не пријмају за народне учитеље. Него да добављају туђинце — код своји сурођеника! Жалост. Само једна женска школа која постоји у Мостару она прилично напредује, а зато само што није зависна од мјестне обштинске власти. Али, да и ту како могу руже умјешпати неби данас постојала женска школа у Мостару. Један изоставши и избрани од митрополита и још тројица хорбаџија из об. мостарске учитељ Стојан Јовановић кога фанариот на своју руку окрену и тројица хорбаџија па је почео радити оним путем којим и његови тутори раду. Он се мислим није изучавао и јез насуштни хљеб у биоградској семинарији, да буде оруђе фанариотово и његови помагача који су заузели мјеста у об. мостарској па издржују оно што им тајно безчовечни Прокопије налаже. Него, да буде по могућству од користи својој милој постојбини као што би сваки од нас и срцем и душом. А на жалост таки нас гањају — па после гони турска власт. Исти Стојан Јовановић, кад пође за руком безчовјечног Провонија, полакоми се на ушражењено мјесто у Мостару — јер бо оста празно иза архимандрита Памучинепкоји се престаји лане у ово доба године 15. Августа и на мјесто браће Перовића и Леоптија Радуловића који су у заточењу. Шта каже? Они одоше, а овамо се више враћат неће треба се само поклонити фанариоту и његовим хорбаџијама, па одма прота у Мостару; а ма јесте којим се гођ путем запроти оним се може и распротити. Шта му је главно било — то он расћера ово себе оне људе који му могу његовом безчовјечном фанатизмом на пут стати. Те као што горе наведе с договором владике и његовим бјаху отлушћени два народна учитеља мостарска. Свећеника Милутина Говедарицу и њега плаћа владива у договору с Јовановићем и тројицом обштинара у Дувно — само да га с очју уконе. Али је је он више година могао остати у Мостару мислим, да хоће и даље — или хоће они, да све оне шкартирају што су били пре годину дана па да изобразене фанатике на мјесто пређашњих који робују по тамницама африканским намјесте. Жалост мили роде, док ми оваке поглаваре мостарске имамо. Никада нам напријед школа поћи неће — нити ћемо имати своје сурођенике — учитеље по Херцеговини. Док се не уклучи потмул грчки фанариот и тројица об-

штину — и директор школе — па директор школе сваке године има поднети рачун шта се потрошило за школу — а шта се са стране припомаже — јербо ми хоћемо да знамо куд се ђивају новци што се са стране придобија и народна помоћ колика је годишња. А за тај протокол незна нико осим директора и његови другова. Како не чине зла, само зато ћерају свештенике и учитеље што неће да иђу на пронаст своје отачанству и што њеки пут проговоре, да што чино, да ни мало поштено није, а они после низму узму и само им је то у њиховој глави да га проћерамо, — да га уклонимо. —

Србо-Херцеговци, више пута дођу у Мостар, да се посавјетују са својим узо-час архиепископом — и он у који је дошо у оно орловско мјесто — јербо — ако се провлачио — до сада могло му се — али ће се одсад на друга врата улазити и излазити, да јим да очинскога савјета на који би они мачић лакше могли задати цркву по као што он познаје канун турски добро, да је султан одобрио по својој царевини слободно задати школе и цркве — ако они у јесен дођу да моле, — а он им остави до на прољеће док он изради код султана а они сиромаси не знају да им је то свршено само — само кад су прибавили материјала, да почну задати, — а кад он пође са турским сухаријама (кавамеристима), у народљу пљачку онда он освештава цркве — па Србо-Херцеговце више кошта дара — него — масла док они њему плате (20) — 30 цевина у готову новцу и док он са својом свитом проведе код њи по неђељу дана више му потроше него што би сиромашно село за много времена потрошило, — а без сваке сумње толико их не кошта више ни сама црква. Ево већ осам година како нам је већа власт турска из Цариграда послала народњег мучитеља, а не учитеља и архиепископа херцеговачког. А ја могу и сам знати према сам био са свим малешан кад је дошао — па чујем — је све питају — шта је — или је Рус — или Бугарин — или Грк — ако мене питате роде шта је — ја ћу, да вам кажем — ја га никако не могу држиче (крстити) именговати него „Мелезом“! Дакле наш мелез, осам година како је над првом херцеговачком старешина — не може се ни јадна херцеговачка обштина ни жалити пред иностранцем — да ли је архиепископ тави — да докаже својим овцама, да је и Христос страдао па да и ви можете вријеме дочекаати — буд сте чекали 450 година причекајте још мало — та зар нећемо ни ми остат најпосљедни на овом свијету — та и ми ћемо један — пут мрежу са очигу сквипти коју нам је метнуше на наше очи — кад се будемо опрашћали наше мреже — па ако би се усудили и други пут метнут нам је а ми ћемо се угледаат на нашу браћу у слободним кнежевинама — који нехтједоме трпяти никакви зулума и насиља Варваро-Азијата него мрежу са очигу турнуше, а за љуто се гвожђе прихватише — и јарма Варваро-Азијата опростише.

Та то мелез неби изговорио ни у себи код часне трапизе јербо се боји, да није султан у њега црна поставио па да се увјерава преко њега о његовој вјерности коју је дао султану кад је пошао из Стабула у бједну Херцеговину. Да шта он ради? Он одвраћа село од села, паланку — од паланке — варош од вароши — све се боји да неби имали какви међусобни договора па међу њи поставља свештенике тако што ни на сити Бога неби прочатно „Отче наш“ да га чати 24 часа па га поспеље лјепом узовна са оближњим мидром или кајмеваном, да му од означеног — до означеног дана носи попуде, а кад буде њему, да се скупља мирија — онда поп узме са собом заштије — па од куће до куће наплаћива по пет по вилајету. Прилику сам имао и очима виђети, и ушима чути како проповједа мостарски владика по херцеговачким црквама. У манастиру Житомишлићу при освешћењу цркве говорио је једну бесједу народу — која је сваком човјеку у узрујаном стању на језику — то су што моје перо неће нити ће моћи од срамоте писати. Замислите себи најгадније псовке а те псовке проповјед су митрополита мостарског. И при архиепископском проскомидисању вадио је св. частцу за здравље султана Абдул-Азиса које по црквеном закону ни најмање није попустно — само тај преступ који је учинио — по закону хришћанском заслужује епитимју — из чега се види, да је наш мелез — најподлија уздица и чанкомиз турски.

Наш смирени мелез — непоучава своје стадо као што треба и као што данас треба — да се обходимо с Турцима (т. ј. са својим а-

гама и беговима) тако кажу Херцеговци — наш владика поучава нас овако — да се поклањамо и капе скидамо не испред бегова и балија — него испред њихових хатова — ако ји видимо. Да носимо лто имамо (еле по мом носе и капу с главе и њему и бегу). Многи данас Херцеговци кажу боље је слушат „ускока и хајоше“ по Херцеговини него владика, владика нас ћера — да дајемо све што имамо и њему и Турцима све онако као год што смо давали у вријеме башлаука под Али-пашом Ризван-беговињем и већ у њека окружија не даду никако мелезу долазити, да купи памет по вилајету — јербо кажу нама не треба онај човјек који ће међу нас да доноси — смрад — него као архиепископ свога стада — да међу своје овце преподаје мир и благослов које је од самог кавови-пастира прејемницима предато да извршују т. ј. да међу њега мир доноси. Наш мелез вјенчава највећу својту и већ је православије бацио под ноге и ни мало не гледа на степене сродства него је узео онај који је владао до попола. Пре њеког времена умрла је жена једном човјеку — и кроз кратко вријеме исту рођену сестру покојнице вјенчао му је. — Па после кума кумче и много јоште — па се после сељани пожељима између себе суде — и тато кад он по пљачкању сад пролази кроз Херцеговину много ће Срби погинути што све мелез незаконитим вјенчањем чини по људи међусобно сматрају — еле у сваком погледу брат је наш мелез херцеговачки — безчовечном Дионисију Босанском.

О мелезу херцеговачком тек ће се почет писат о његовим безчовјечним поступцима спрам браће Херцеговаца и његовим сурадницима. —

У НОВО-ВАРОШКОМ КАДИЛУКУ, 28. Августа. — Одавно вам пијесам писао, а то не за то, што неби имао шта, јер дивљачки Турци чине непрестано злочинства над јаднијем Хришћанима, него вам нијесам писао за то, што ми се ваљало причувати од наших злотвора, који пазе на сваки корак наш, особито на оне, који „Црногорца“ читају. Чујем да је забранила турска власт „Црногорца“, ма то нам није нико рекао ни објавио, па за то могу многи да невинно страдају. Дознао сам ових дана да Турци пазе на оне, који ваш лист читају, или који што дописују на Цетиње, и да је један већ због тога страдао (то нам јављају и из Босне, У.), но ја ћу вам се ипак и од сада редовно јављати, ма ме главе стало. Доста смо трпили и само ћутали, па ипак страдали и гинули. Сада нам ваља радити, па ако и страдамо нећемо узалудно. Ово увиђамо ми све боље и ја вас могу са много примјера увјерити, да је у Херцеговини, а вјерујте и у Босни завладао са свијем други дух у нашем народу. Све то показује да се приближује наше вријеме и ако Бог да среће и ми будемо људи престаће скорим и ово наше чемерно стање. (И хоће ако Бог да. У.)

Сад да вам јавим о неким стварима, које су се догодиле од како сам вам пошљедни пут писао.

Зулума турских има небројено и једнако се догађају и о томе ћу вам писати доста али сада да вам кажем нешто за владика херцеговачкога Прокопија, који нам ријетко долази, али дуг спомен остави за собом.

Још 5. пр. м. дошао је наш славни митрополит Прокопије амо и пробавиће овђе и у околини више од мјесеца дана, док покупи свој харач, па ће онда преко Чајнића, Фоче, Пиве, Гацка и Требиња у Мостар. Но да чујете, како овај архиепископ брани и чува своје стадо. Пошто је овђе пробавио два дана и то у манастиру св. Тројице и ту се одмориво, етишао је на ућумет код Сали бега кајмакама и узео је од њега три заштије, да му купе мирију његову. Па која има да даде добро, а који нема, то га даде, да заштије ћерају у анс, ће мора јадник дотле лежати, догод неплати митрополиту. Г. Прокопије хоће своје, па га за друго није брига, нити он мари за народ, нити хоће да зна, да је народ оголио. Видио сам ће му долази сиротиња и удовине, које немају хљеба да једу, па га моле, да му опросте мирију, по он им одговори: „Сто да циним сестре, не могу да кварим тефтер“. И тако сироте враћају се од њега без икакве утјехе. Дакле он не може да опрости појединијем сиротама, да некви своје тефтере, а може и зна да глоби народ и утамањује благо народно. Он дође овди у манастир сваке године и сједи по 40 дана са три слуге и три кова на тројку манастирском, а када пође из манастира остави по један дукат негледајући што је манастир о-

судан, а свакоме је познато, да је исти манастир изгорно год. 1859 са свијема добрима манастирскијема и заједно са једнијем јеромонахом, који се није могао спасти од ватре.

Ето по томе нека сваки суди је ли манастиру до тога, да издржава владика по четрдесет дана сваке година. Он има прихода одрђењога му 78,000 гроша, а осим тога колико узима за освештавање цркви, за распуштање жена, што владика врло радо чини, па за рукополагање свештеника.

Када цркву освештава, он ти стави своје писаре, па пишу имена Хришћана и узима од свакога по цетири, по два гроша, како од кога. Па ни то му није доста, него ону кошуљу, коју је имао поврх својих хаљина, на освештању цркве подере на парчета, те је распрода женама, и за то добије по 2000 гроша. И то све иде њему, а цркви или манастиру ништа.

Ето тако се наш митрополит стара о цркви, школи и просвјети нашој, тако браћи и заштићује сиротињу, а то све за то, да некви свој тефтер.

Мени је жао, што вам морам овакве ствари јављати и нечим то тек за то, што смо се научили већ гужити, него за то, што знам од колике би нам користи могао бити митрополит, када би био човјек поштен, родољуб, који неби гледао само свој џеп, него би осјећао јаде народне као и своје. Али тога немамо на жалост, и ми се морамо борити и против оних, који би требали да су наши, као и против ваших зулума Турака.

ЦЕТИЊЕ, 18. Септ. — Његова Свијетлост кнез Никола одпутовао је са својом пратњом јуче по подне на Црнојевића Ријеку, а одатле данас у Брда, ће ће десетак дана пробавити.

— 18. Септембра. — Гроф Толстој заступник кума Њ. В. цара рускога кренуо је са Цетиња у Петроград у суботу 11. о. м. Црногорска војска одала му је почаст истијем начином као и при доласку. Њ. Св. кнез Никола испратила га је са г. војводама далеко иза Цетиња. Њ. Св. кнез обдарно је грофа Толстоја звијездом, орденом првога степена за независност Црне Горе.

— 18. Септ. — Јуче је отпутовао и потпуковник г. Бојевић, који је при крштењу заступао Њ. Св. кнеза Милана и намјесништво. И њега је обдарила Њ. Св. кнез Никола кнеза Данила орденом II степена за независност Црне Горе.

— 18. Септ. — И честити, заслужни, преосвештени митрополит црногорски г. Иларион обдарен је Њ. Св. кнезом Николом приликом ове свечаности „Звијездом“, орденом првога степена за независност Црне Горе. Честитајући му овај дар, увјерени смо, да ће се сви поштоваоци и пријатељи његови радовати на томе високом одликовању.

НОВОСТИ.

— Из Крагујевца јављају да је 5. о. м. намјесништво отворило пријестолном бесједом прву трогодишњу закондавну скупштину. У бесједи се наглашује осигурана уставност, економички напредак, повољно стање народне војске, питање жељезничко, које ће се ријешити у споразумљењу с портом, највише се даље, да ће се скупштини предложити „модра књига“ и основа о подигнућу споменика кнезу Михајлу. За предсједника скупштине изабран је опет Карабиберовић, а за подпредсједника д. р. Панчић.

— Говори се да ће се скорим састати руски престолонашљедник са Тјером предсједником француске републике. Престолонашљедник је познат као непријатељ Њемаца, па с тога се држи да ће то бити као демонстрација против Салцбуршкога састанка и да се све више потврђује вијест о савезу између Русије и Француске. У министарству јавни послова у Петрограду влада највећа живост. Жељезнички путеви раде се хитно и на све стране.

— Међународни савез за мир и слободу, који је своју пету скупштину отворио у Женеву изнео је овај програм: 1. Извјештај о досадашњем раду савеза; 2. друштвено питање; 3. извјештај комисије за источно питање с пољским; 4. политичко и међународно право.

— Из Цариграда јављају, да нови војени министар намјерава сву војску турску преустројити по пруском начину, па ће узети и све Хришћане војску. Мајмуни често раде што и људи, али за то опет остају мајмуни.